

# Nieuwjaarsspeech Frits Bakker

7 januari 2016

Dames en heren, genodigden, collega's,

Hartelijk welkom op onze nieuwjaarsreceptie! Fijn dat u met zovelen bent gekomen. In het bijzonder wil ik graag de burgemeesters en de commissaris van de Koning die hier zijn, hartelijk welkom zeggen. Ik kom zo nog even terug op de reden speciaal ook u hier uit te nodigen. Uiteraard wens ik, namens mijzelf en namens de Rechtspraak, de trotse 3de staatsmacht, iedereen een heel goed 2016.

Ik vind het een goede gewoonte om in het leven vooral vooruit te kijken. Dáár liggen immers de kansen en uitdagingen.

Maar toch sta ik hier uitgebreid stil bij 2015. Want de Rechtspraak heeft een woelig jaar achter de rug. U mag eerlijk weten: ik heb er soms slecht van geslapen. Ik doel natuurlijk op ons Meerjarenplan. De huisvestingsparagraaf in dat MJP deed veel stof opwaaien. Wij stelden voor op 7 plaatsen in het land niet meer alle rechtszaken te doen. Dan zouden we kunnen besparen op huisvesting. En hiermee zouden we voor een klein deel tegemoet komen aan de ons opgelegde bezuinigingen, oplopend tot jaarlijks 88 miljoen euro, bijna 9 procent van ons budget.

De gedachte bij de presidenten en de leden van de Raad was: je kunt pas ageren tegen bezuinigingen en keihard zeggen dat je het niet gaat doen, als je eerst zelf hebt laten zien wat je - als uiterste - nog zelf kunt doen. In theorie klopte die gedachte misschien, maar u heeft gezien wat ervan is gekomen. Boze medewerkers, boze lokale bestuurders. Emoties die hun oorsprong wellicht al vonden in de herziening van de gerechtelijke kaart, de operatie waarbij per 1 januari 2013 het aantal gerechten werd verminderd. Maar ook het gevoel er niet toe te doen, dat er niet geluisterd wordt en dat er geheime agenda's zijn. Dat had ons - met alle goede bedoelingen - nooit mogen gebeuren.

In het bijzonder geldt de boosheid voor de medewerkers en burgemeesters en wethouders in Alkmaar, Almelo, Assen, Zutphen, Dordrecht, Maastricht en Lelystad. Mede om die reden hebben we de burgemeesters van alle 32 plaatsen waar in Nederland recht wordt gesproken, vandaag uitgenodigd. Ik kan - op persoonlijke titel - niet anders dan concluderen dat we te veel bezig zijn geweest met de financiële klem waarin we zaten en met de wens ons plan vóór Prinsjesdag te presenteren. Uiteraard met als doel tijdig door de politiek te worden gehoord.

Door de gevolgde procedure zijn we - helaas - tegenover elkaar komen te staan. We hadden - met de kennis van nu - het plan eerst uitgebreid met de eigen achterban en de lokale overheden moeten bespreken. En wij - Rechtspraakbestuurders - hadden meer manoeuvreerruimte moeten inbouwen, zodat we ook de reacties eer hadden kunnen aandoen. In plaats daarvan waren we te zeer gefocust op het binnenhalen van extra geld voor 2016 en volgende jaren. We hebben onderschat wat de nog levende gevoelens waren rond de herziening van de gerechtelijke kaart; de HGK-wonden zijn nog niet geheeld. Dat hadden we moeten onderkennen.

Ook hebben we onderschat wat het betekent voor een stad om een volwaardige rechtbank binnen de grenzen te hebben. Dat is helemaal het geval als het om steden gaat waar al het nodige aan werkgelegenheid is vertrokken. Nogmaals: we hebben ons laten opjagen door de begrotingsbehandeling. We hebben er nu wel extra geld bij

gekregen – wat dat betreft kan je, wrang genoeg, spreken van een effectieve operatie. De financiering van rechtspraak is duidelijk op de agenda komen te staan. Behalve het extra geld dat de minister al ter beschikking stelde, nam de Kamer een motie aan die hem aanspoort met extra geld over de brug te komen in de Voorjaarsnota. Maar de prijs voor de slechte procedure is hoog, want de relaties intern zijn erdoor verslechterd. Zeker in en met de gerechten die de belangrijkste gevolgen dreigden te ondervinden.

Hiermee kom ik op misschien wel het belangrijkste in het nieuwe jaar. Dat is het herstellen van de onderlinge verhoudingen. De gerechtsbestuurders en de leden van de Raad zullen in de komende maanden actief het gesprek in het land opzoeken. En dan niet om standpunten uit te dragen, maar om te horen hoe medewerkers denken dat de verhoudingen kunnen worden verbeterd. Er zijn in ieder geval veel aanknopingspunten. De publieke zaak, de 3de staatsmacht, het prachtige vak van rechter, begrijpelijke, snelle en toekomstbestendige rechtspraak – dat is wat ons bindt en wat ons aller harten sneller doet kloppen. Het is iedere keer weer mooi om te zien dat Rechtspraakmedewerkers zo'n enorme loyaliteit aan de rechtspraak en inzet voor hun werk laten zien.

Ik weet dat er gemopperd wordt over de - excuus voor het weinig fraaie woord - 'verberstuurlijking' van de Rechtspraakorganisatie. Ik snap dat. Voor een deel is dit het gevolg van het feit dat de Rechtspraak zich sinds 2002 zelf bestuurt. Tot 2002 werden we bestuurd door het - toen nog - ministerie van Justitie. Was dat beter? Nee! Rechtspraak kan zich als instituut, als 3de staatsmacht, alleen waarmaken als zij zichzelf kan besturen. Het is wel jammer dat daardoor de gemeenschappelijke boeman - de minister - is weggefallen.

Een tweede reden voor de verberstuurlijking: onze organisatie is enorm gegroeid. Mede daardoor is ze complexer geworden. Op veel punten kan het anno 2016 niet meer zonder centralisatie en professionalisering – denk bijvoorbeeld aan de noodzaak tot specialistische rechtspraak in een almaar complexer wordende samenleving, maar ook aan de steeds belangrijker wordende IT.

Een derde oorzaak: de voortdurende druk op verhoging van de efficiency. Als je kritisch moet kijken naar de kosten - en natuurlijk moet dat, want het is belastinggeld - kom je inderdaad vaak uit op het centraal organiseren van bepaalde diensten. Zie de oprichting van ons dienstencentrum in Utrecht een paar jaar geleden. Maar wat betreft het verhogen van de efficiency, is de rek in onze organisatie er wel uit.

De verberstuurlijking is dus de ongewenste bijvangst van de in 2002 gezette stap tot het ook in bestuurlijk opzicht onafhankelijk worden van de Rechtspraak. Ik - als inmiddels derde voorzitter van de Raad - ben er trots op wat er in korte tijd is neergezet. Tegelijkertijd wil ik wel erkennen dat we in ons streven naar professionalisering te ver zijn doorgeslagen, we wilden te snel te veel. Het Leeuwarder Manifest van december 2012 waarschuwde hier al voor, de MJP-ophef van vorig jaar bevestigde dit nog een keer. In het decembernummer van Trema stond een uitstekend stuk van de Tilburgse professor Loth over sturing op kwaliteit in de Rechtspraak. Hij constateert dat aan de aantoonbaarheid van de efficiëntie van rechtspraak veel is verbeterd en dat sinds het bestaan van de Raad voor de rechtspraak de nadruk heeft gelegen op verbetering van organisatorische en bestuurlijke kwaliteit. Maar de aandacht voor inhoudelijke kwaliteit is ver achtergebleven. Ook Ruth de Bock schreef dit in het preadvies Grip op kwaliteit voor de Nederlandse Juristenvereniging.

Ik besef: het is makkelijk gezegd dat we in ons streven naar professionalisering te ver zijn doorgeslagen. De terechte vraag is natuurlijk: wat ga je er concreet aan doen? In dit verband wijs ik graag naar datzelfde MJP waar dit probleem scherp is neergezet. Ook wijs

ik op de professionele standaarden die in alle rechtsgebieden in ontwikkeling zijn of zelfs al zijn ontwikkeld. Dat zijn standaarden – op initiatief van de Raad, maar geformuleerd door en voor rechters zelf – die aangeven wat er minimaal nodig is om tot goede rechtspraak te kunnen komen. In termen van tijd, ondersteuning, studie, reflectie. Het zijn dus letterlijk minimumnormen waar de rechters en juridische professionals de bestuurders aan kunnen – moeten! – houden.

Deze professionele standaarden zijn een belangrijke aanzet. Maar – en ik sluit weer aan bij wat professor Loth schrijft in Tremas – dat is niet genoeg. Hij zegt: de sfeer binnen de Rechtspraak is niet goed genoeg, het klimaat is er niet naar om vrij, onbevangen en onbevreesd over de inhoud van het werk te praten. Volgens Loth is er een new deal nodig: de leiding moet meer vertrouwen geven, de werkvloer moet meer initiatief tonen en gezamenlijk moet er meer durf en bereidheid tot samenwerking zijn. Ik ben het hier zeer mee eens. De sleutel ligt wat mij betreft in verbinding zoeken op het punt van onze gezamenlijke missie: het grotere verhaal, de maatschappelijke relevantie van rechtspraak, de publieke zaak, het in stand houden van de rechtsstaat.

Dus: in de eerste plaats dit jaar komt voor mij het herstellen van de onderlinge verhoudingen. Maar er is nog een tweede onderwerp waar veel aandacht naar uit zal gaan: de prijsonderhandelingen met de minister. Elke 3 jaar moet er onderhandeld worden over de prijzen die wij krijgen voor de rechtszaken die wij doen. Het is elke 3 jaar weer een botsing tussen aan de ene kant budget en aan de andere kant onze roep om kwaliteit te kunnen handhaven. Dat is geen verwijt; het ministerie van V en J heeft immers meer monden te voeden en noden te lenigen – en er is altijd te weinig geld voor alle wensen.

Rechtspraak in Nederland is goed – we staan volgens de gezaghebbende Rule of Law Index wereldwijd op de 5de plaats. En het SCP constateerde recent dat terwijl er sprake is in Nederland van een trendmatige daling van de tevredenheid van burgers in instituties, dit voor de Rechtspraak niet geldt. De Rechtspraak en de politie zijn de enige uitzonderingen hierop. Iets om trots op te zijn! Vanzelfsprekend willen we dit handhaven. En niet alleen omdat het zo leuk is om hoog op zo'n lijstje te staan, maar omdat het Nederland tot een fijn land maakt. Én omdat goede rechtspraak belangrijk is voor de economie: het draagt behalve aan het leefklimaat ook bij aan het vestigings- en ondernemingsklimaat en levert veel meer op dan het kost. Er zijn berekeningen die aantonen dat elke geïnvesteerde euro het viervoudige terug in het laatje brengt.

Gerust op een goede afloop van de prijsonderhandelingen ben ik helaas niet. Wat het resultaat ook gaat worden: wat mij betreft zitten we tegen de ondergrens aan, beschikken we over minimale middelen om de klus te kunnen doen die we moeten doen. Bij een maximaal opgevoerde werkdruk leveren we minimale kwaliteit. Dat is minder schamel dan het klinkt overigens, omdat we de lat voor onszelf erg hoog leggen. Ik ben zeker niet de eerste die constateert dat de rechtsstaat er in de afgelopen perioden bekaaid vanaf is gekomen, dat die als te vanzelfsprekend is genomen, dat er achterstallig onderhoud is.

Rechtspraak zorgt ervoor dat we samen kunnen leven. Dat geldt helemaal als de spanningen in de samenleving oplopen. Alleen een rechtsstaat is in staat woede en emoties te kanaliseren, alleen in een rechtsstaat kunnen we waarborgen dat iedereen gelijk is voor de wet. Vorig jaar begon en eindigde met terroristische aanslagen in Parijs. Je ziet dan altijd een overreactie van autoriteiten, gesanctioneerd door speciale wetten. Logisch en begrijpelijk, maar des te nodiger zijn dan rechters die de grondrechten van burgers beschermen.

Daarom wringt het dat we voor de financiering van rechtspraak ook nu weer moeten onderhandelen op basis van het enkele gegeven dat geld schaars is. Dat zou je voor zoiets belangrijks als rechtspraak eigenlijk niet moeten willen. De onderhandelingen zouden moeten gaan op basis van objectieve maatstaven: wat is nodig voor goede rechtspraak? Wat mag het kosten? Wat is de rechtsstaat ons waard?

Natuurlijk; ik zei het al: het gaat om belastinggeld en daar ga je zuinig mee om. We zijn geen rupsje nooit genoeg en we willen geen gouden kranen. Maar naar mijn bescheiden mening is rechtspraak méér dan een willekeurige kostenpost. Ik noem hier met opzet geen voorbeelden, want dan gaat de aandacht uit naar die vergelijkingen - en elke vergelijking gaat mank. Maar ik denk dat u snapt wat ik bedoel. Onafhankelijke rechtspraak, voor iedereen toegankelijk, gelijke monniken gelijke kappen - het zijn grote goederen die bewaakt, beschermd en gekoesterd moeten worden.

Waar ik in ieder geval klaar mee ben zijn efficiëntie-kortingen. Zoals we nu 8,9 % budget moeten inleveren. Moet een strafrechter dan maar een getuige minder horen? Moet een familierechter een vechtscheiding dan maar afdoen in een gesprekje van 10 minuten? Of moet de bestuursrechter die zich buigt over een conflict tussen een gemeente en een burger over een dakkapel, dan maar een deel van het dossier niet lezen? Efficiëntie-kortingen miskennen de aard van rechtspraak. Want anders dan andere organisaties kunnen wij niet besluiten sommige activiteiten dan maar niet meer te doen. Wij kunnen niet bepaalde taken een lagere prioriteit geven. Elke rechtszaak moet worden behandeld en elke rechtszaak is belangrijk!

Op het scherpst van de snede moeten onderhandelen wringt des te meer, omdat we met rechtspraak in een transitiefase zitten die juist vraagt om investeringen. In het programma KEI werken we hard aan digitale, begrijpelijke procedures - aan rechtspraak die past bij de tijdgeest. 2016 wordt ook voor KEI een belangrijk jaar. Er is al een aantal opleveringen geweest waardoor er digitaal kan worden geprocedeerd. Dat worden er alleen maar meer. Dit jaar neemt het parlement de wetgeving aan die nodig is voor de digitalisering en vereenvoudiging van procedures en we staan dus aan de vooravond van het voor professionals verplicht worden van digitaal procederen. Uiteraard alleen rondom de zitting, want de fysieke zitting blijft. Rechterlijk werk is en blijft mensenwerk, kan niet zonder menselijk contact. Een bittere keerzijde van de digitalisering is wel dat er in de Rechtspraak veel administratieve functies verloren gaan. Oók dat heeft onze aandacht en als goede werkgever gaat dat in uiterste zorgvuldigheid. Uitgangspunt is dat iedereen van werk naar werk wordt begeleid.

Wat de digitalisering betreft hebben we overigens geen keus: als je alles online kunt doen, van het afsluiten van een verzekering tot het boeken van een reis, van het checken van het saldo op je bankrekening tot het laten ophalen van grof vuil bij je woning, kunnen wij niet achter blijven. Het kan niet zo zijn dat je alléén voor een rechtszaak nog naar de brievenbus moet en formulieren met pen en papier moet invullen. Als we niet mee gaan, marginaliseert rechtspraak. En dat zou dramatisch zijn, want rechtspraak is essentieel voor de instandhouding van onze rechtsstaat. Onze inzet wordt dan ook: rechtspraak verdient fatsoenlijke financiering, gebaseerd op objectieve maatstaven.

Dames en heren, ik ga afronden. Ik noemde 3 belangrijke zaken op de korte termijn: het herstellen van de onderlinge verhoudingen in de Rechtspraak, de prijsonderhandelingen met de minister voor de periode 2017-2019 en het programma KEI. U zult misschien denken: 'wat een sombermans, die alleen maar problemen en risico's signaleert'. Maar zo is het bij mij helemaal niet. Het glas is bij mij altijd tenminste halfvol. We gaan er een heel goed en ook een heel prettig jaar van maken. En het past daarom af te sluiten met een initiatief, waar ik erg enthousiast over ben: onze scenario-planning. De

veranderingen in de maatschappij gaan razendsnel. Hele sectoren gaan op de schop. Denk aan de winkelbranche met het faillissement van V&D nog vers in het geheugen. Denk aan het hotel- en taxi-wezen – Airbnb, UberPOP. Denk aan zelfrijdende auto's, denk aan crowdfunding en bitcoin, waar zijn de postkantoren gebleven?

Het zou naïef zijn om te denken dat deze veranderingen de Rechtspraak niet gaan raken. Er zijn voorspellingen dat sommige rechtszaken in de toekomst gerobotiseerd kunnen worden. Omdat wij een belangrijke rol in de rechtsstaat vervullen, hebben wij de verantwoordelijke taak hierover na te denken. Hoe kunnen wij mee gaan in de veranderingen en er aan bijdragen dat de rechtsstaat wordt gewaarborgd? Daarom zijn we inmiddels gestart met een enthousiaste groep mensen die in kaart gaat brengen hoe we ook over 15 en ook over 35 jaar nog onze rol kunnen spelen. Hoe we ook dan voor een rechtvaardige samenleving voor iedereen kunnen zorgen. De resultaten gaan hun weerslag vinden in de nieuw te formuleren Agenda van de Rechtspraak 2019-2022. Deze Agenda stellen we elke 3 jaar op.

Dames en heren, ik sluit af. Ik wens u een heel goed 2016 en ik hef graag zo samen met u het glas! Gelukkig nieuwjaar!!